

JOM HASJOA LAURENSKERK ROTTERDAM

HERDENKINGSPREEK 25 APRIL 2010

Wolfgang Kotek

In deemoed komen wij vandaag bijeen, verbonden door de Eeuwige onze God, Schepper van de hemel en de aarde, God van Israël en de volken.

Met eerbied herdenken wij de zes miljoen joodse martelaren die in de Tweede Wereldoorlog door het naziregime werden vermoord.

Als joods lid van het Jom Hasjoa Beraad mag ik u vandaag in dit eeuwenoude gebedshuis toespreken. Nota bene in dit gebouw, dat met zijn rijke geschiedenis in de Tweede Wereldoorlog in as werd gelegd, na de oorlog werd hersteld en een herkenningsteken van de Rotterdamse wederopbouw werd. Vergeef mij, maar hierin zie ik een parallel met het joodse volk. Gedoemd als het was om te verdwijnen van deze aardbol, is het, vaak tegen veel verdrukking in, weer opgebloeid en heeft het bestaansrecht in deze wereld gekregen.

Graag wil ik nu de allerbelangrijkste joodse geloofsbelijdenis uitspreken. Het is de bekende tekst uit Dewarim, (Deuteronomium 6:5), bewaard en gekoesterd in de lederen doosjes van de joodse gebedsriemen en in de kokertjes, bevestigd aan de deurposten van veel joodse woningen. Deze tekst werd door de eeuwen heen – in goede en slechte tijden - door vele miljoenen joodse mannen, vrouwen en kinderen gebeden. Het is de tekst die zelfs door seculiere joden in hun laatste ademtocht vaak nog gestameld wordt:

“Sjema Israël Adonai Elohenoe, Adonai Echad”

..... UITSPREKEN HEBREEUWSE TEKST

De recente rabbijnse vertaling in het Nederlands van dit gebed, dat niet alleen in Tenach, de Hebreeuwse Bijbel centraal staat maar dat in Marcus 12, in het christelijke Nieuwe Testament dus, zelfs ‘Het Grote Gebod’ wordt genoemd luidt:

“Luister Jisraël, De EEUWIGE is onze God, De EEUWIGE is de enige, Heb daarom de EEUWIGE lief met hart en ziel en met inzet van al uw krachten.”

Marcus vervolgt hier met de aan de joodse Bijbel in Wajikra, (Leviticus 19:18) ontleende opdracht: ***“Heb uw naaste lief als uzelf”***.

Dewarim (Deuteronomium) werkt de opdracht uit met:

“Houd de geboden die ik u vandaag opleg steeds in gedachten. Prent ze uw kinderen in en spreek er steeds over, thuis en onderweg, als u naar bed gaat en als u opstaat. Draag ze als een teken om uw arm en als een band op uw voorhoofd.”

Toen ik in 1937, als jochie van 7 jaar, vanuit nazi-Duitsland mijn orthodox-joodse grootouders en mijn omvangrijke familie in Polen bezocht, schonk mijn opa mij het joodse gebedenboek dat ik u hierbij laat zien... Het is het enige tastbare overblijfsel van mijn grote familie in Polen, waar de genocide op Joden al in 1939, kort na de Duitse inval in Polen, begon.

Opa's levenseinde staat model voor dat van ontelbare joodse lotgenoten.

Staande en gehuld in een gebedskleed bad mijn grootvader elke dag minstens een vol uur lang uit zijn gebedenboek, in het Hebreeuws sidoer genoemd. Minstens twee maal daags citeerde hij de in zijn ogen belangrijkste opdracht uit de Bijbel om te 'luisteren naar God'. Dit betekende voor hem beslist meer dan 'betoverd willen worden door teksten uit een mooi en stichtelijk boek.' Opa wilde met heel zijn hart en met alles wat in hem was de teksten van zijn sidoer doorleven en in de praktijk brengen. Hij wilde niet op theoretische of telescopische wijze veraf de opdrachten van de Tora vervullen maar vooral praktisch, concreet en in het 'hier en nu.' Een belangrijke tekst uit Dewarim (Deuteronomium) zegt immers:

“De geboden die ik u vandaag heb gegeven zijn niet te zwaar voor u en liggen niet buiten uw bereik. Ze zijn niet in de hemel, dus u hoeft niet te zeggen: ‘Wie stijgt voor ons op naar de hemel om ze daar te halen en ze ons bekend te maken, zodat wij ernaar kunnen handelen. Ook zijn ze niet aan de overkant van de zee, dus u hoeft niet te zeggen: ‘Wie steekt de zee voor ons over om ze daar te halen en ze ons bekend te maken, zodat wij ernaar kunnen handelen? Nee, die geboden zijn heel dichtbij, u kunt ze in u opnemen en ze u eigen maken, u kunt ze volbrengen.”

Het gebed was voor opa een voorbereiding op *het volbrengen van eenvoudige dagelijkse verplichtingen. Hij beleefde het als een goddelijke opdracht om een ‘rentmeester’ te zijn, een medearbeider in de schepping van de EEUWIGE.* Velen in dit bedehuis zouden mijn grootvader kunnen bijvallen met hun eigen belangrijke opdracht:

“Neem van mij aan: zolang de hemel en aarde bestaan, zal er niet één lettertje of streepje uit de wet geschrapt worden totdat alles voorbij is. Wie het dus niet zo nauw neemt met één van deze geboden, al is het nog zo klein, en anderen leert hetzelfde te doen, zal in het hemelse koninkrijk niet in tel zijn.”

In opa's gebedenboek komen veel andere passages voor die u zullen aanspreken. Ik denk aan de oorspronkelijk joodse psalmen en spreuken en aan de ruim 450 teksten, die lang daarna werden geplaatst in het *later betitelde* Nieuwe Testament. Het zijn de rijke en troostgevende teksten uit de jóódse Bijbel, door ons Tenach genoemd, die wereldwijd door miljoenen mensen en in duizenden vertalingen worden gebruikt.

Voor opa waren geboden een inspiratiebron voor het leven van alledag. De joodse en christelijke tradities komen op dit punt overeen: ***“Je zult God liefhebben en je naaste als jezelf.”***

Mijn grootvader schreef in de sidoer die ik u liet zien een in het Hebreeuws opgestelde opdracht om mijn leven te wijden aan religie en Jodendom en om de boodschap om naar God te luisteren, door te geven aan mijn kinderen en kindskinderen.

Opa, die ik in 1937 voor het eerst en voor het laatst ontmoette, werd na de Duitse inval in Polen samen met oma en alle overige familieleden door de nazi's opgejaagd en naar het overvolle getto van Lodz vervoerd. Het leven daar was een hel en leidde geleidelijk aan tot een lichamelijke en geestelijke uitputting. Men leed honger, er waren nauwelijks sanitaire voorzieningen, men moest met ruim tien mensen in een kamer wonen en zelfs in ploegen slapen.

Na een jaar werd mijn volledig vermurwde en uitgeputte familie vandaar per trein in open veewagens naar het vernietigingskamp Chelmno vervoerd en vervolgens gedwongen om in te stappen in hermetisch afgesloten vrachtwagens. Hierin werden zij rondgereden en door de verstikkende uitlaatgassen vermoord. Op analoge wijze werden alleen al rond drie miljoen Poolse Joden vermoord.

Het luisteren naar God is het hoofdthema van mijn bijdrage aan deze dienst. Het luisteren naar Gods aanwijzingen is, bij alle verschillen die er tussen geloofsvormen bestaan, de kern van onze pluriforme joodse en christelijke tradities. In mijn ogen moet ieder van ons zich oefenen in bescheidenheid en mag niemand zich het monopolie toe eigenen de absolute waarheid uit te dragen. Als jongetje van twaalf jaar, vier jaar eerder was ik zonder ouders van Duitsland naar Nederland gevlucht, constateerde ik al dat op het eerste gezicht gelovige mensen collaboreerden met de nazi's en dat overtuigde humanisten of agnosten een actieve rol speelden in het verzet tegen tirannie. Het omgekeerde kwam echter even vaak voor...Vrome vlaggen dekken niet altijd de lading en de op de Bijbel gefundeerde uitspraak 'aan de vruchten ken je de boom' geldt voor alle mensen, voor alle tijden en alle levensbeschouwingen. Op de gesp van de broekriem die nazi- soldaten droegen, stond 'Gott mit uns' en miljoenen mensen aanbaden Hitler als een Heiland.

Bestaan er *gemeenschappelijke* menselijke waarden, die *alle* mensen, van welke achtergrond of locatie dan ook, aan elkaar binden? De 'Universele verklaring van de rechten van de mens' uit 1948 aan welke totstandkoming veel joodse intellectuelen een bijdrage hebben geleverd, beantwoordt deze vraag bevestigend. De duivelse ideologie van Hitler en zijn trawanten is een klassiek voorbeeld van destructie en schending van mensenrechten. Deze massamoordenaar die, in het voetspoor van verschillende kerkvaders en theologen, de uitroeiing van Joden beschouwde als een nobele strijd voor 'het werk van de Heer', vertolkte zijn demonische intenties vlak na zijn machtsovername in 1933 aldus:

"Wij verklaren de oorlog aan de pervertering van onze gezondste instincten. Dat duivelse 'Gij zult' en dat domme 'Gij zult niet' moet gezuiverd worden uit ons bloed, Die vloek van de berg Sinai! De Tafelen van de berg Sinai hebben hun geldigheid verloren...Het geweten is een joodse uitvinding, Het is een verminking van de mens."

Schending van mensenrechten vinden wij in elk tijdsgewricht en in alle werelddelen. Vooral bij die dictatoriale regimes die meedogenloze vernietiging van tegenstanders hoog in het vaandel hebben. In deze uit de as herrezen Laurenskerk herdenken wij

binnenkort de Nederlandse verzetshelden die niet voor het nazi-despotisme zwichtten en hiervoor het offer van hun leven brachten.

Wij schieten echter in ons herdenken tekort, wanneer wij voorbijgaan aan op genocide of vernietiging van mensen gerichte verschrikkingen van onze tijd.

De essentiële godsdienstige en humane waarden van de Bijbel worden nog steeds belachelijk gemaakt of terzijde geschoven, vooral door regimes die universele mensenrechten voor de schijn erkennen maar in werkelijkheid aan hun laars lappen. Dagelijks worden wij door de media overspoeld met berichten over terreuraanslagen. Wij kunnen de genocide op onschuldige mensen niet herdenken zonder onze stem te verheffen tegen het onrecht van ideologieën en dictaturen die fundamentele mensenrechten vandaag nog schenden en - soms zelfs in naam van een Opperwezen – het moorden propageren.

Ook het antisemitisme is op vele plaatsen weer springlevend. Het is even fanatiek en gebruikt vaak dezelfde beeldspraak als de Jodenhaat bij de nazi's. In sommige landen worden dagelijks kinderen van regeringszijde opgehitst en systematisch hiermee geïnfiltrerd. Miljoenen mensen in deze wereld verlangen in hun hart naar vrede en verbroedering maar zijn, vaak uit zelfbehoud, niet in de gelegenheid dit verlangen kenbaar te maken. Bij de ingang van het UNO-gebouw in New York staat een prachtige sculptuur die de vertroostende tekst uit Jesaja 2 uitbeeldt:

***De EEUWIGE zal rechtspreken tussen de volken,
over machtige naties een oordeel vellen.
Zij zullen hun zwaarden omsmeden tot
ploegijzers en hun speren tot snoeimessen.
Geen volk zal nog het zwaard trekken tegen een ander volk,
geen mens meer weten wat oorlog is.
Nakomelingen van Jaäkov, kom mee,
Laten wij leven in het licht van de EEUWIGE”***

Op 10 december 1958, bij de tiende verjaardag van de Universele Verklaring van de Rechten van de mens, getuigde Eleanor Roosevelt, zelf een van de initiatiefnemers van deze verklaring:

“Waar beginnen de universele mensenrechten? Op kleine plaatsen, dicht bij huis, zo dichtbij en zo klein dat ze op geen enkele kaart van de wereld gezien kunnen worden. Maar die plekken zijn de wereld van de individuele mens, de buurt waarin hij woont, de school die hij bezoekt, de fabriek, boerderij of het kantoor waarin hij werkt. Als deze rechten daar geen betekenis hebben, hebben ze weinig betekenis ergens anders.”

Aan deze hartenkreet van een bevlogen vrouw moest ik denken toen ik het gebedenboek van mijn vermoorde grootvader, zijn nagedachtenis zij tot zegen, goed tot mij liet doordringen en naar het hier en nu probeerde te vertalen. Wij kunnen de wereld, om met de ideeën van de legendarische pater Henri de Greeve te spreken, verbeteren en stukje voor stukje repareren als wij in ootmoed naastenliefde betrachten en met de

verbetering van onszelf beginnen. Mensenrechten kunnen uitsluitend tot leven komen in die wereld waarin ook een besef van menselijke plichten bestaat. Martin Buber vertolkte het in zijn oproep:

“Rijg daar waar je staat parels naar de hemel.”

Moge het Gods wil zijn... Wecheen jehie ratson, wenomar Ameen

DIENST DER GEBEDEN (CONCEPT VOOR VOORBEREIDINGSCOMMISSIE)

‘AWINOE MALKENOE ONZE VADER EN KONING’

Moge deze herdenkingsplechtigheid ter nagedachtenis aan miljoenen joodse mannen, vrouwen en kinderen, die in de Tweede Wereldoorlog op gruwelijke wijze werden vermoord, ons bezinnen op onze positie in deze wereld.

Geef *alle* mensenkinderen, welke achtergrond ze ook mogen hebben en waar ze zich ook bevinden, de kracht om orde te brengen in hun vaak verscheurde leven. Moge er een einde komen aan verloedering en hebzucht, aan de talloze twisten en vetes in de persoonlijke of maatschappelijke sfeer, aan zelfvoldane tevredenheid en aan de vele symptomen van leugenachtigheid, ophitsing en bloedvergieten in het politieke domein waarmee wij dagelijks worden geconfronteerd.

Moge er een blijvend Sjalom komen tussen de zonen van Izak (Jitschak) en Ismaël (Jisjmaël).

Vergeef òns en maak ons vergevensgezind. Schenk ons wijsheid en leer ons met zorg en een warm hart om te gaan met Uw schepping en met onze naaste.

Moge Uw Roeach Hakodesch, Uw Heilige Geest, ons inspireren om in eenvoud en bescheidenheid te wandelen in de voetsporen van onze inspirerende voorouders, van onze grote profeten en leermeesters.

Mogen door Uw Goddelijke Licht onze dagen verlengd worden.

***“Baroech ata Adonai, Sjome’a Tefilla”,
“Geprezen bent U EEUWIGE, die ons gebed verhoort”***

Verspreiding met bronvermelding© toegestaan: Wolfgang Kotek, tel. 0102420277, kotek@arbopas.nl